

Ляшенко В.І.

*доктор економічних наук, професор, завідувач відділу,
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України*

Землянкін А.І.

*кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України*

Іванов С.В.

*член-кореспондент НАН України, старший науковий співробітник,
Придніпровський науковий центр Національної академії
наук України та Міністерства освіти і науки України*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-602-0-8>

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО НЕОІНДУСТРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД З ПОЗИЦІЙ РІЗНИХ ШКІЛ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

У найближчі роки Україні та її регіонам буде потрібно вирішувати своєрідну модернізаційну трансформацію: поєднання наздоганяючого та випереджаючого розвитку на тлі впровадження технологій чергової 6-ї довгої хвилі М.Кондратьєва. В цих тезах зроблена спроба розглянути цей процес на прикладі Придніпров'я. Оцінка випереджаючого потенціалу такого потужного макрорегіону, як Придніпров'я (яке у нашому баченні охоплює серце України від Запоріжжя до Черкас), вимагає багатогранного теоретичного підходу. Кожна економічна школа підсвічує різні грані того, як цей регіон може здійснити «квантовий стрибок». Спробуємо зробити цей аналіз крізь призму провідних економічних вчень. Такий підхід дозволяє розглядати цей макрорегіон не лише як адміністративну територію, а як складну соціально-економічну систему, здатну до технологічного прориву у повоєнний період [1; 2].

У широкому розумінні випереджаючий потенціал неоіндустріального розвитку макрорегіону – це: сукупність ресурсних, технологічних, інституційних та інноваційних можливостей території, що забезпечують її здатність перейти до нових технологічних укладів швидше, ніж інші регіони. Такий підхід безпосередньо пов'язаний з теорією довгих хвиль Миколи Кондратьєва та концепцією технологічних революцій Карлотти Перес, які пояснюють зміну технологічних парадигм у світовій економіці. У повоєнний період ця оцінка набуває особливого значення, оскільки дозволяє визначити: регіони-драйвери економічної реконструкції; просторову структуру нової індустріальної економіки України та її регіонів; можливості інтеграції у виробничі ланцюги Європи.

Неокласична економічна школа та її представники (зокрема Роберт Солоу) розглядають економічне зростання як результат взаємодії: капіталу, праці, технологічного прогресу. З цієї позиції випереджаючий потенціал макрорегіону Придніпров'я визначається: інвестиціями у промисловість; накопиченням капіталу; підвищенням продуктивності праці. Для макрорегіону Придніпров'я ключовими факторами виступають: індустріальна база Дніпропетровщини та Запоріжжя; аграрно-промисловий потенціал центральних областей України.

Еволюційна економічна теорія (Й. Шумпетер, Р. Нельсон, С.Уинтер та інші) економічний розвиток розглядає як процес: технологічної еволюції, інноваційної конкуренції, накопичення знань. У цьому контексті випереджаючий потенціал Придніпров'я пов'язаний із: інженерними традиціями регіону; науковими школами; технологічними підприємствами. Для еволюціоністів економічний розвиток відбувається через «творче руйнування», коли нові технології замінюють старі. Для Придніпров'я це означає: трансформацію традиційної металургії; розвиток нових індустрій (defence tech, aerospace, robotics). Вони розглядають випереджаючий потенціал – як здатність регіону до «творчого руйнування». З цих позицій¹ Придніпров'я не повинно відновлювати старі технологічні траєкторії (наприклад, замінити мартенівські печі на виплавку сталі в електричних печах). Потенціал оцінюється як швидкість появи нових

«економічних генів» – інновацій, що заміщують старі галузі. Наявність критичної маси інноваторів, рівень витрат на R&D (НДДКР) та здатність локальних компаній до швидкої мутації (адаптації) в умовах 6-ї хвилі Кондратьєва. У межах концепції регіональних інноваційних систем Ф. Кука регіональний розвиток залежить від: взаємодії університетів, підприємств, державних інституцій. Таким чином, випереджаючий потенціал регіону формується через інноваційні екосистеми.

Представниками інституційної теорії (Т. Веблен, Д. Норт) потенціал випереджаючого розвитку оцінюється через якість «правил гри» та соціального капіталу. Вони вважають, що навіть найкращі технології не спрацюють без ефективних інститутів. Випереджаючий розвиток можливий лише тоді, коли інклюзивні інститути (захист прав інтелектуальної власності, прозорі індустріальні парки) випереджають загальнодержавний рівень. Складовими цього впливу вони вважають наступні: рівень довіри між бізнесом та владою в ОТГ, якість роботи регіональних агенцій розвитку, ефективність антикорупційних механізмів на місцях.

Нова економічна географія (П. Кругман) фокусується на ефектах агломерації та мережевих зв'язках. Прибічниками цієї теорії Придніпров'я розглядається не як набір областей, а як єдиний промисловий мегаполіс. Макрорегіон Придніпров'я має значні наступні переваги: центральне розташування, розвинену логістично-транспортну систему, індустріальні агломерації. Випереджаючий потенціал якого – це сила «тяжіння», яку створює регіон для капіталу та талантів порівняно з іншими регіонами України та Європи. З їх точки зору складовими випереджаючого впливу є щільність транспортно-логістичних зв'язків (мультимодальні хаби), розвиток індустріальних поясів уздовж Дніпра та зниження транзакційних витрат усередині макрорегіону. Представники цієї школи наголошують на ролі: просторової концентрації виробництва, агломераційних ефектів, транспортних коридорів.

Теорія людського капіталу (Г. Беккер та його послідовники) розглядає інтелект та здоров'я населення як головний актив випереджаючого розвитку, потенціал якого – це не заводи, а

сукупна здатність населення засвоювати та генерувати складні знання. У якості складових розглядаються концентрація університетів, наявність центрів перекваліфікації ветеранів, рівень міграційного приросту (здатність регіону притягувати та залучати фахівців з інших регіонів, країн та частин світу).

Узагальнюючі структуру випереджаючого потенціалу Придніпровського макрорегіону можна скористатися наступною матрично-табличною формою подання вищевикладеного матеріалу (таблиця 1).

Таблиця 1

**Узагальнена модель складових випереджаючого
неоіндустріального потенціалу повоєнного
розвитку Придніпров'я**

Складова потенціалу	Суть для Придніпров'я (2026–2035)	Теоретичний базис
Технологічна складність	Перехід від видобутку руди до виробництва авіакосмічних компонентів та Mil-Tech III.	Еволюційна теорія
Енергетична автономність	Впровадження SMR та Smart Grids навколо промислових вузлів Дніпра та Запоріжжя.	Нова економ. географія
Екосистемна зрілість	Ефективність моделі «Підприємницького ліфта» в індустріальних парках.	Інституціоналізм
Глобальна інтегрованість	Включення підприємств Черкащини та Полтавщини у ланцюги доданої вартості ЄС.	Нова економ. географія
Когнітивна готовність	Наявність кадрового резерву, здатного працювати в умовах Industry 5.0.	Людський капітал

Джерело: складено авторами

На основі синтезу різних теоретичних підходів можна виділити шість ключових складових потенціалу. По-перше, індустріально-виробничий потенціал, який включає: металургію, машинобудування, оборонно-промисловий комплекс, агро-переробку. Це матеріальна база неоіндустріалізації. По-друге, науково-технологічний потенціал, який формується через:

наукові центри, інженерні школи, високо- та середньовисокотехнологічні підприємства. По-третє, інноваційний потенціал, який визначається: кількістю стартапів, обсягами R&D, технологічними кластерами. По-четверте, інфраструктурний потенціал, що включає: транспортні-логістичні коридори та центри, енергетичні системи різних типів. По-п'яте, інституційний потенціал, що складається з: індустриальних парків, інноваційних агенцій, регіональних програм розвитку. По-шосте, людський капітал, ключовими елементами якого є: інженерні кадри, науковці, кваліфіковані робітники. Характерно, що різні області макрорегіону виконують комплементарні функції (таблиця 2).

Таблиця 2

Просторова структура потенціалу макрорегіону

Область	Основна роль
Дніпропетровська	індустриальне та технологічне ядро
Запорізька	металургійний та машинобудівний центр
Полтавська	енергетично-аграрний хаб
Черкаська	агробіотехнологічний регіон
Кіровоградська	агротехнологічний центр

Джерело: складено авторами

Якщо цей потенціал випереджаючого неоіндустріального розвитку буде реалізовано, то Придніпров'я може перетворитися на Український неоіндустріальний локомотив, який: 1) забезпечить стабільне зростання ВВП країни на рівні +2–3% лише за рахунок внутрішньої синергії макрорегіону; 2) сформує «безпековий пояс» через розвиток власного ОПК високого рівня; 3) стане головним реципієнтом прямих іноземних інвестицій у Центральній-Східній Європі. А в перспективі можливо і локомотивом Балто-Чорноморського неоіндустріального поясу.

З позицій різних шкіл економічної теорії оцінка випереджаючого потенціалу неоіндустріального розвитку макрорегіону Придніпров'я дозволяє визначити здатність цього регіону стати одним із ключових драйверів післявоєнної економічної реконструкції України. Поєднання потужної індустриальної бази, науково-технологічного потенціалу,

інноваційних екосистем та людського капіталу створює унікальні передумови для формування нового високо-технологічного індустріального центру Східної Європи.

Література:

1. Ляшенко В.І., Котов Є.В. Україна XXI: неоіндустріальна держава або «крах проєкту». Київ. 2015. 196 с.
2. Інноваційне Придніпров'я: гра на випередження за заг. ред. В.І. Ляшенка / НАН України, Ін-т економіки пром-сті, Київ, Дніпро. 2021. 286 с.